

УДК 069:008(=161.2:438)-051Л.Гец
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2022.01.057>

ЛЕВ ГЕЦ — МУЗЕЙНИК: МАЛОВІДОМІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ МУЗЕЮ «ЛЕМКІВЩИНА» В СЯНОКУ: 1930—1939 рр.

Ірина ГАХ

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5627-7039>

кандидатка мистецтвознавства,
завідувачка аспірантурою та докторантурою,
Львівська національна академія мистецтв,
вул. Кубійовича, 38, м. Львів, Україна,
e-mail: gachiruna@gmail.com

Мета дослідження — комплексне висвітлення маловідомих фактів професійної діяльності Лева Геца як музейника, становлення і функціонування музею «Лемківщина»: участь художника в створенні та розвитку єдиної культурологічної лемківської установи на території Польщі.

Наукова новизна полягає у вперше представлених документально-історичних матеріалах життя та творчості Лева Геца, що зберігаються в архівах Інституту Національної Пам'яті (ІПН), Польща, Instytut Pamięci Narodowej (IPN) та Архівів історичного музею Сянока (Akta Museum «Lemkowszczyzna» w Sanjku z lat 1931—1939) щодо створення та діяльності музею «Лемківщина» в Сяноку 1931—1944 рр.

Методологія дослідження полягає у застосуванні історико-культурного підходу при контекстуалізації означеного кола мистецьких явищ. При розгляді історико-мистецтвознавчої проблематики використано формально-аналітичний та структурно-типологічний методи.

Ключові слова: Лемківщина, музей, науково-дослідницька праця, фондова збірка, давні пам'ятки, з'їзди музейників, наукові семінари.

Iryna GAKH

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5627-7039>

Ph. D in Art History,

Head of Postgraduate and Doctoral Studies,

Lviv National Academy of Arts,

38, Kubiyovycha Street, Lviv, Ukraine,

e-mail: gachiruna@gmail.com

LION GETZ' — MUSEUM WORKER: LITTLE-KNOWN PAGES OF THE MUSEUM «LEMKIVSHCHYNA» IN SANOK 1930—1939

Lion Getz is a well-known Ukrainian artist who was forced to live and work in Poland for most of his life. In the Soviet period, the artist's name was not mentioned at all, and his creative achievements became part of Polish art culture. The artist's works are in galleries and private collections in Ukraine, Poland, Italy, Canada and America. Revealing the life and creative work of Getz in art publications, we tell about the processes of formation of European culture of the first half of XX century.

A special place in the history of Ukrainian art and museology is occupied by the interwar period, when the artist lived and worked in Sanok.

Research aim — complex clarification of not popular facts of professional activity of Lion Getz', becoming and functioning of museum of «Lemkivshchyna»: participating of artist in creation and development of only culturological lemko establishment on territory of Poland. A research object is a role of L. Getz' in the development of museum of «Lemkivshchyna» 1931—1939. The article of represents history of museum of «Lemkivshchyna» and labour of Lion Getz' by a director, researcher, restorer of only museum of lemko culture on the territory of Poland. The territorial and chronologic limits of research are outlined by east Lemkivshchyna, (presently Sanok district of the Subcarpathian Province of Poland) by a period of 1930—40.

A research basis is made by the archives of the Institute of National Memory (Poland) 1950—70th and Archive of Lion Getz', that is kept to the Historical museum.

A scientific novelty consists of presented documentarily-historical materials of life and work of Lion Getz, that kept in the archives of Institute of National Memory in Poland (IPN) and Archives of historical museum of Sanok (Akta Museum «Lemkivshchyna» of Sanok of 1931—39) in relation to creation and functioning of museum of «Lemkivshchyna» in Sanok 1931—1944.

The study presents a multifaceted and unknown material that has not been covered in art history literature for a long time. Only thanks to the work of the author in the mentioned institutions, we have the opportunity to consider the work of the artist in the museum field.

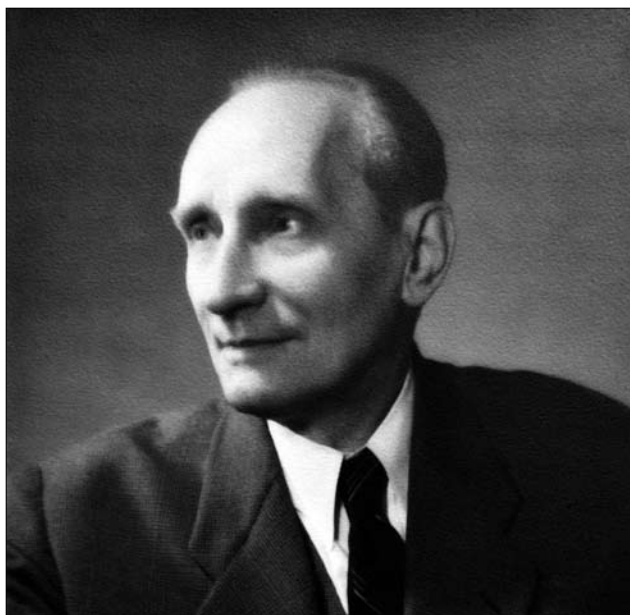
Research methodology consists in application of history-cultural approach at contextualization of the marked circle of the artistic phenomena. For consideration of historical art critic of art range of problems formally-analytical and structural-typological methods are used.

Keywords: Lemkivshchyna, a museum, research labour, fund collection, old sights, conventions of museum workers, scientific.

Вступ. Лев Гец (1896—1971) — відомий художник ХХ ст., який пошанований і в Україні, і в Польщі (іл. 1). Він прожив цікаве, насичене подіями життя: юнаком брав участь у Першій світовій війні та Визвольних змаганнях, успішно закінчив Краківську академію мистецтва, багато і плідно працював у міжвоєнний період часу, надзвичайно успішно експонуючись на виставках української та польської образотворчості. Після Другої світової війни Гец оселився у Кракові, де працював викладачем в Краківській академії мистецтв, неодноразово організовував персональні виставки, інтенсивно спілкувався з українськими художниками за кордоном, брав участь у виставках, зокрема — міжнародних експозиційних проектах. На сьогоднішній день великий образотворчий спадок художника зберігається у галереях та приватних колекціях Польщі, Америки, Канади, Чехії, України та інших країн.

Мета дослідження — комплексне висвітлення маловідомих фактів професійної діяльності Лева Геца — музейника та становлення і функціонування музею «Лемківщини»: участь митця у створенні та розвитку єдиного культурологічного лемківського закладу на території Польщі.

Об'єктом дослідження є роль Л. Геца в заснуванні та розвитку музею «Лемківщина» 1931—1939 рр., оскільки в статті висвітлюється історія музею «Лемківщини», а також праці Лева Геца як керівника, наукового співробітника, реставра-

Іл. 1. Лев Гец (1896—1971)

тора в єдиному на території Польщі музею лемківської культури. *Територіальні та хронологічні межі* дослідження: окреслено східну Лемківщину (нині Санок повіту Підкарпатської губернії Польщі) 1930—1940-х рр.

У статті використано компаративний метод, метод історичної реконструкції, методику біографічних студій.

Основна частина. У творчому житті Геца була справа, якою він займався з особливою пристрасстю — музейництво. Після закінчення Краківської академії мистецтв (1924), отримавши диплом із високими оцінками, маючи доволі непогану репутацію творчо прогресуючого художника, він розпочав трудову діяльність в гімназії ім. Королеви Софії в провінційному маленькому містечку Сяноці (Польща). Попри доволі щільну зайнятість працею учителя, із великим задоволенням вивчав околиці Сянока, що надихнуло приступити до творчої роботи: «...Нове поле діяльності, зачинаючи нову добу в своєму житті; постановив оснувати на зразок інших галицьких осередків — обласний музей. Ця лемківська закутина полонила уроженця Львова, полонила й своєю архаїчною культурою, своєю ношею, творами церковного мистецтва та своєрідною архітектурою. Він зумів зібрати на тому, здавалося б, відлюдді, такі безцінної вартості речі, які мають для дослідника української старовини прямо революційне значення. І в цілій низці наших областей музеїв, що постали між двома світовими війнами, сяніцькій музей «Лемківщина» зайняв передове місце, добором експонатів і їхнім приміщенням» [1, с. 4].

Ще до початку навчання в Академії мистецтв Гец цікавився музейною справою, адже професійний досвід колекціонування, зберігання, дослідження та популяризації давніх мистецьких пам'яток доволі активно пропагувалися у столицях, великих та маленьких містечках Європи [2, с. 11—12]. Без сумніву, Гец був добре ознайомлений із мистецькими збірками Кракова, давніми пам'ятками Наукового Товариства ім. Т.Г. Шевченка та Національного музею у Львові, з яким активно співпрацював ще до вступу в Академію мистецтв [2, с. 15—61].

Оселившись в Сяноку, у вільний від роботи час молодий чоловік із запалом поринув у вивчення матеріалів, пов'язаних з історією, побутом та традиціями лемків — давнього українського народу, який вразив

Геца своєрідністю культури: «В тяжких матеріальних обставинах, під натиском міцніших сусідів, без розбудови шкіл, відбиті від матірнього українського пня, боряться лемки самі, заховуючи свою давню культуру ще з княжих часів, свою цікаву ношу, звичаї, обряд, архітектуру і мову, що криє багато архаїзмів ще й нині цікаву для мовознавців. Праці над усвідомленням народніх мас, над їх культурним розвитком було дуже мало... Приглядаючись мистецтву Лемківщини бачимо велику скромність, що нагадує початки орнаменту, вишивки, писанки і прикрас. Лемко, спокійний цікавий на книжку, вбогий на землю, відбитий від міста, зданий виключно на свої сили мусить виконати цілий виряд господарський сам, починаючи від цвяха. Тому у його хаті знаходив я дерев'яний плуг, скриню без одного цвяха, дерев'яне колесо, миску чи тарілку теж дерев'яну» [1]. Мандруючи навколишніми поселеннями, знайомлячись із їх мешканцями та багато спілкуючись із ними, привозив давні сакральні предмети, знаряддя праці, одяг, речі побутового характеру, інші історичні пам'ятки. Так у невеликому помешканні художника з'явилася збірка дуже цікавих пам'яток, яка доволі швидко переросла у мистецьку збірку. У невеликому помешканні гостро постало питання зберігання, опрацювання та дослідження зібраних речей, які у той час вже нагадували доволі серйозну колекцію старовини.

Доволі швидко українська громада містечка Сянока зауважила ініціативу Геца, схвально підтримувала його інтерес до колекціонування та належним чином оцінила ініціативи: парохі церков та мешканці довколишніх сіл радо допомагали в цій справі.

Проблема відкриття музею лемківської культури в Сяноку була нелегкою, адже для цього було необхідно виконати цілий ряд формальностей, підготувати необхідну документацію і т. д. Левову частину роботи організації музею взяв на себе Лев Гец.

На плебанії греко-католицької церкви св. Трійці у Сяноку було виділено кімнату, в якій представлено малочисельну експозицію давніх пам'яток, що стали добрим початком нової справи: «З гарячим бажанням, щоб цінні предмети старовини, музейної вартості, які для грядущих поколінь сталиб виразником розвою і культури нашої Лемківщини, не пропадали по наших дзвіницях і стрихах, рішили ми на взір Товариства «Бойківщина» в Самборі заснувати

Іл. 2. Плебанія Греко-католицької церкви в Сяноку (сучасний вигляд)

в столиці Лемківщини в Сяноці Товариство «Лемківщина». Завданням і найпершою ціллю Товариства є отворити в Сяноці музей, до якого з часом перейшлиб усі вартістові предмети нашої старовини, які мають музейну вартість. За дозволом Високого Воевудства та під опікою Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові це Товариство вже засновано та відчинено вже музей Товариства. Музей відчинено, в одній з найбільших кімнат приходства в Сяноці, закуплено потрібні шафи та приступлено до збирання експонатів» [3] (іл. 2).

Після прийняття та оприлюднення «Статуту Товариства «Лемківщина» в Сяноці» організація уможливила створення музейної установи, адже метою діяльності цієї організації було: «Освіта, піднесення культури та добробуту українського народу у його верствах. Зокрема пізнання побуту, природи і світогляду Лемківщини, поширювання замилювання до старини і мистецтва, особливо лемківського племені, та особливо зберігання старинностей через удержування музею» [3].

Власною ініціативою Лев Гец взяв на себе активну адміністративну діяльність: листувався із науковими — дотичними у напрямку діяльності, установами, звертався за підтримкою до впливових культурологічних організацій, отримував досвід ведення відповідної документації, навчався формуванню музейної збірки і т. д. Саме з цією метою цільово відвідав музей НТШ та Національний музей у Льво-

ві, щоб отримати для майбутньої праці «певні інформації» [3].

Наполегливість Геца вневдовзі дала потрібний результат: художник фахово оволодів реставраційною справою і приступив до роботи з пошкодженими іконами.

3.01.1931 року лист старости Сяноку надавав офіційний дозвіл на функціонування Товариства «Лемківщина» [3], яке уможливило офіційну реєстрацію музею. Перші збори музею «Лемківщина» відбулися 27.02.1931 року; саме тоді було обрано й управу: Лев Гец — артист-малювальник, професор гімназії, голова та виконавчий секретар товариства, о. Константинович Омелян — парох Санюка, замісник голови, Іван Флюнт — професор гімназії, скарбник, Блавацький Василь — адвокат, член Товариства, Коківський Франц — суддя, член Товариства, Томанівна Олена.

На час офіційного проголошення створення музею збірка давніх експонатів налічувала 1100 одиниць.

Першочергово адміністрація «Лемківщини» звернулася до священників навколишньої парафії із проханням привозити до Сяноку давні церковні речі, які з різних причин не використовувалися під час богослужінь: «В парохії Ветлина (сучасна Польща, гміна Тісна Лиського повіту Підкарпатського воєводства. — Г. І.) знаходяться деякі образи зі старої церкви. Образи є зі старого іконостасу мальовані і різблені на дереві. З висилкою здержусь бо не знаю чи мають музейну вартість. Принагідно прошу їх глянути, а оскільки будуть представляти якусь вартість з охотою віддам до музею. З поваженням о. Козак. Ветлина 1.06.1931» [3]. Показовим можемо вважати лист о. Юліана Плешкевича — відомого лідера українського руху в міжвоєнних десятиліттях: «У відповідь на відозву Музею Т-ва Лемківщина доношу, найкраще було б, якби в часі вакацій або і скоріше хтось в В. Панів, що займаються справою оснування музею, на місці до мене заїхали. — Моя парохія — Маластів положена в дуже гарній околиці, 12 км від Горлицького доброго гостинця (дороги. — Г. І.). До неї приналежить з церкви, в котрих кожній з них много старовини можна найти. В Панті (тепер частина села Маластів — гміни Сенкова, Горлицького повіту, Малопольського воєводства Польщі. — Г. І.) стоїть старенька понад 200 літня церква, чистий лемківський стиль, котру по вибудуванню нової,

Воїводство заборонило розбирати, а приказало консервувати. — Громада бідна, рада б ся її найскоріше позбутися, о консервації і чути не хоче. Вітри і бурі частину даху і 1 бані знищили. Я відписався до Воїводства в сій справі, щоб помогли бодай поправити. — Приїхав сам начальник Виділу, оглянув і запропонував мені, щоб подарувати їм сю церкву, а они своїм коштом переведуть до свого музею під Краків. Я йому сказав, що ком їм та церква дорога, то тимбільше нам немає замір переслати її до Горлиць. Та на се нема фондів. Воїводство обіцяло по надісланню кошторису перенесення, злагодженого відповідним архітектором, прийти з помочію матеріальною, але на обіцянці скінчилося. А школа, щоб той дійсно гарний пам'ятник згинувся. Прошу тому о відповідь евентуально повідомити, колиб мав хтось з В. Панів приїхати.

З глибокою пошаною о. Юліан Плешкевич» [3].

Із музеєм зголошувалися співпрацювати багато священників; о. Іван Ференц з Ялин (Закерзоння, гміна Сянік Сяноцького повіту Підкарпатського воєводства), о. Василь Щихань (Ясельський повіт, Підкарпатське воєводство, Польща), о. М. Ковальчик з с. Одрехово (гміна Заршин Сяноцького повіту Підкарпатського воєводства) та ін.

Активна співпраця із парохіями чи селянами давала дуже продуктивний результат, який позначався на швидкому наповненні музейних фондів вартісними пам'ятками давньої церковної та побутової культури лемків.

Маємо підстави вважати, що саме з такої причини швидкого та якісного наповнення музейної збірки у листопаді 1931 року до «Лемківщини» з Варшави надійшов офіційний лист Польського Краєзнавчого Товариства Турунг-Клуб (Touring-Klub) із проханням надати розлогу інформацію Комісії Польського Краєзнавчого Товариства у Варшаві про діяльність музею в Сяноці, зокрема дані про умови та напрямок діяльності, співпрацю з іншими організаціями та ін. [3].

З початком діяльності музей «Лемківщина» особливо активно співпрацював із українськими науковими організаціями та музеями. Керівники установ листувалися між собою, обмінювалися досвідом, обговорювали нагальні проблеми, планували спільні зустрічі. Так, наприклад, Товариство «Верховина» із Стрия зніщувало перші Загальні збори музейни-

ків, на які планували запросити не лише представників великих музеїв — НТШ та Національного із Львова, але і менших: «Бойківщина», «Яворівщина», «Лемківщина», для «встановлення зв'язків поміж обласними музеями з одної, а центральними з другої» [3].

Музей «Лемківщина» був причетним до діяльності Комітету українських краєзнавчих музеїв. В червні 1936 року відбувся з'їзд музейників у Сяноку, в якому взяли участь представники з Самбора, Яворова, Стрия, Перемишля, Коломиї, Рави Руської, Бережан, Тернополя, Львова та ін. [3].

Перший день зустрічі був присвячений презентації минулорічної діяльності та обговоренню майбутньої співпраці усіх регіональних музеїв. Обміни думками, перемовини та різного напрямку обговорення були змістовними, наповненими професійно аргументованими думками, вкрай необхідними проблемами українського музейництва. Перед делегатами з'їзду виступив Ярослав Пастернак. Заплановане до оголошення та обговорення дослідження Франца Коківського «Передісторія лемків» не відбулося у зв'язку з відсутністю автора, хоча праця дослідника була високо оціненою усіма учасниками заходу. Ознайомчий виїзд делегатів з'їзду до села Мімона (неподалік Сянока), який представив до обговорення археологічні знахідки території під назвою «Замчисько», викликало багато дискусій та стало знаковою подією на з'їзді [3].

Саноцька зустріч музейників пройшла у плідних дискусіях, обговореннях українських необхідних для музейників питань, нових знайомств і т. д., що неабияк потішило головного організатора цього заходу — Лева Геца (іл. 3).

Як керівник установи Гец був ініціатором заснування та повноцінного функціонування музейної бібліотеки. На звернення секретаря Товариства «Лемківщина» та активного громадського діяча Степана Венгриновича до ректора Греко-католицької Богословської академії надіслати до установи наукові видання музеїв отримав повний комплект академічних праць, які вийшли друком останніми роками [3]. Від Українського наукового інституту в Берліні «Лемківщина» також отримала наукові видання [3]. До комплектування бібліотеки долучалися багато українських видавництв та близьких щодо напрямку діяльності установ, зокрема: Іларіон Свенціцький —

Іл. 3. Лев Гец — керівник в музею «Лемківщина». 1930-ті рр.

директор Національного музею у Львові, відомий у Європі науковець та визнаний авторитет музейної справи надіслав до «Лемківщини» авторське багатолітнє видання «Ікони Галицької України XV—XVI ст.» [3].

Підтримуючи активну співпрацю з українськими музейними установами, адміністрація «Лемківщини» вважала обов'язковим бути причетними й до польського музейного руху: «...Зложуем оцим бажання вписати свій музей до «Асоціація музеїв Польщі» («Zwiazdka Muzeow w Polsce») та просимо о прийняття його в члени» [3]. Окрім того, «Лемківщина» зверталася із проханням брати участь в культурному житті Польщі, надсилати до бібліотеки установи відповідного напрямку літературу, повідомляти про з'їзди чи конференції, які організовувала «Асоціація». Від польських установ бібліотека «Лемківщини» отримувала не лише фахову літературу, але й запрошення на засідання, конференції, з'їзди, для прикладу — співробітники «Лемківщини» дістали офіційну пропозицію «Асоціації музеїв Польщі» взяти участь у з'їзді в Познані [4, арк. 68].

Лев Гец, як керівник «Лемківщини», дуже багато часу приділяв музейній праці, був цілковито відданим усьому, що відбувалося в установі: «...В музею працював касиром, сторожем, прибиральником, будував вистави, забивав цвяхи...» [4, арк. 68]. Ця робота аж ніяк не була тягарем для нього. Він отримував задоволення від мандрівок лемківськими селами, спілкуванням із людьми, фотографуванням: «До цієї справи мене покликав вогонь серця, розуму і духа» [4, арк. 68]. Особливу увагу приділяв церковним пам'яткам, займався реставрацією давніх дарованих чи закуплених до фондової збірки ікон. Для того, щоб якомога професійніше підходити до

Лл. 4. Експозиція музею, кінець 1930-х рр.

реставраційної справи, пройшов навчання у Львові в М. Драгана та Я. Музикової [4, арк. 66]. Завдяки плідній праці Геца музей щорічно поповнювався новими експонатами, причому не лише мистецькими. Для прикладу: 1934 року збірка «Лемківщини» збагатилася 55-ма фрагментами ранньосередньовічної кераміки з укріпленого поселення Ступниця (зараз Дрогобицький р-н Львівської обл.), що стало помітною подією в історії археології цілого краю [5, с. 390—403].

В 1935-му році збірка вже нараховувала близько 5000 експонатів із різних районів Лемківщини, наступного року — 6521 [6]. Без сумніву, така активна діяльність керівника «Лемківщини» була поміченою та належно оціненою і польськими, і українськими музейниками.

На думку Лева Геца одним із найважливіших напрямів дослідницької праці музею був підрозділ із експонатами культового призначення: іконами, фрагментами іконостасів, антими́сами та ін. Датовані XV—XVIII ст., ці пам'ятки представляли найбільш традиційні та розповсюджені іконографічні сюжети із життя Ісуса Христа, Богородиці, св. Миколая та ін.; чисельною була збірка повнооб'ємних (із фігурою Спасителя) хрестів XVIII—XIX ст., які вирізнялися характерними ознаками народного формотворення. До цього підрозділу було долучено групу пам'яток із характерними ознаками польського малярства: ікони на склі, кольорові дереворити, які «... безумовно відіграли свою ролу в упоглиблюванні естетичних поглядів теперішнього Лемка» [7]. До

сакральної збірки входив і церковний інвентар: чаші (дерев'яні, скляні, золочені); книги та стародруки, датовані XV—XVIII ст.; акти та метрики — XV—XVIII ст. Твори сакрального спрямування Гецові допомагав упорядковувати проф. Флюнт [6].

Групу прикладного мистецтва представляли хрести XVIII—XIX ст., зразки вишивок, одяг; печатки (парафіяльні, урядові, шкільні); доволі велика кількість писанок із характерними для лемківської культури геометричними та рослинними орнаментами. Виокремленою була фахово укомплектована підгрупа нумізматики та військових відзнак, що налічувала 400 одиниць: монети давні (римські періоду Агриппи та Октавіана), польські (XVI—XVIII), новітні — російські, українські, австрійські, польські. Усі зібрані нагороди були переважно австрійськими, отримані від селян, що служили у цісарському війську.

Розділ УНР, що налічував 88 одиниць, «... складався із документів, які переховувалися на тім терені Лемківщини, який вважав себе приналежним З.У.Н.Р. та з документів, зібраних на Лемківщині, які відносяться до придніпрянської еміграції» [7].

Відділ давньої літератури поповнився 250-ма пам'ятками давньої писемності, що стало особливою гордістю Лева Геца: «...староцерковнословянськими, українськими, польськими та німецькими...» рукописами та книгами, між якими найціннішим експонатом відділу давньої книги було «Учительне Євангеліє» XVIII ст. з села Радошиць [3].

Загалом весь виставково-експозиційний матеріал музею «Лемківщина» був представлений доволі розлого, продумано щодо групування пам'яток та побудови експозиції (іл. 4).

Плідна музейна робота, активна зовнішня та внутрішня діяльність Лева Геца, що складалася із листування, проведення наукових семінарів, участі у з'їздах, зустрічей із колегами-музейними та ін. привели до того, що «Лемківщина» як культурологічна організація досягла значимих здобутків. Поважне та жертвоне відношення Геца до музейної праці не могло не викликати у мешканців Сянока поваги до нього і як до учасника Товариства, і як до виконавчого директора «Лемківщини». Мабуть саме тому 1934 року до художника звернувся проф. Саноцький із пропозицією прилучитися до організації історичного музею в Сяноку [3]. Але Лев Гец був ви-

мушений відмовитись, адже працювати вчителем у двох школах і гімназії, приділяти багато часу творчій діяльності, бути головою товариства «Лемківщина» і вести всю організаційну та господарську роботу музею не давало можливості пристати на пропозицію професора. Окрім того, праця в музею «Лемківщина» була цілковито налагодженою і з українськими, і з польськими організаціями. До установи надходили пропозиції співпраці та участі в адміністративних заходах і з'їздах від українських музеїв, і від «Асоціації музеїв Польщі». Зокрема, редакція «Наука польська» («*Nauka Polskiej*») запропонувала музею «Лемківщина» долучитися до видання багатотомника «Матеріалів переліку польських наукових товариств та підтримки науки» із розлогою інформацією про діяльність установи [7].

Музей «Лемківщина» був залучений не лише до польських чи українських культурних проєктів, але й європейських. Науковий Інститут в Берліні звернувся із проханням «...допомоги при улаштуванні виставки української етнографії...» в музеї «Дойче фолксунде», який для цього надавав великі експозиційні зали [7]. Адміністрація просила відібрати та надіслати до Берліна якнайбільше експонатів, бо «...тяжке завдання лягло на Інститут — гідно презентувати таке багате українське народне мистецтво і побут у однім із світових центрів» [7].

Включно до 1939 року музей «Лемківщина» був осередком активного музейного життя. Завдяки титанічній праці Лева Геца установа користувалася позитивною репутацією, а його виконавчий директор був пошанованим керівником: «Він зумів зібрати на тому, здавалося б, відлюдді, такі безцінної вартості речі, які мають для дослідника української старовини прямо ревелюційне значення. І в цілій низці наших обласних музеїв, що постали між двома світовими війнами, сяніцький музей «Лемківщина» зайняв передове місце, добром експонатів і їхнім приміщенням» [8, с. 4].

Багато та активно працюючи Лев Гец мав можливість співпрацювати та активно спілкуватися із надзвичайно цікавими людьми, дійсними шанувальниками лемківської культури: познайомився із Францом Коковським — українським письменником, науковцем, журналістом, перекладачем, мовознавцем, етнографом, громадським діячем. У тридцятих роках з-під пера Коковського вийшли твори, цілком при-

свячені лемкам: статті «Забуті могили», «Назва сіл у Сяніччині в XV столітті», «Назви сіл Ліського повіту», «Пам'ятки старовини на Лемківщині», «Старі церкви на Лемківщині», «Стара лемківська коляда», «Писанки на Лемківщині», «Домашній промисел та торгівля у лемків»; оповідання «В горошні дні. Веселі оповідання», «Вчорашні дні», «Людська вдячність та інші веселі оповідання», «Юнацькі серця», «Людська вдячність», наукові розвідки «Слідами забутих предків. Оповідання з минулого Лемківщини», «За землю. Лемківська повість», «Лемківська слава», «Східними межами Лемківщини», «Історія культурного руху на Лемківщині».

Багато років спілкувався Гец із Оленою Кульчицькою, яка була безпосередньо причетною до створення та розвитку перемиського музею «Стравігор» і брала участь у з'їздах українських музеєзнавців.

Фаховість, авторитет та віддана праця Геца вразила й Соломію Крушельницьку, яка проїздом побувала у Сяноку і не лише відвідала музей «Лемківщина», де познайомилась із збіркою та учасниками Товариства, але й влаштували невеликий концерт, виконавши низку народних пісень для українського населення містечка і залишила дарчий запис у музейній Книзі відгуків [9].

До початку Другої світової війни фондова збірка музею «Лемківщина» була багаточисельною, цілком опрацьованою, фахово впорядкованою: «... книгозбірня 654 одиниці; загальна збірка — 438 одн.; ікони — 173 одн.; архів документи — 2820 одн.; док. з війни — 255 одн.; нумізматика — 444 одн.; медалі — 46 одн.; вишивки — 314 одн.; тканини — 148 одн.; одягів — 58; писанок — 210 одн.; світлин — 320 одн.; банкнотів — 50 одн.; картки — 100 одн.; дублікатія — 2200 одн. Разом — 8230 експ. Досліджено 106 сіл». [10, с. 6].

Будучи одним із засновників цієї культурологічної установи, 1930—1939 рр. Лев Гец віддав організаторській та адміністративній праці. Він із великою посвятою займався культурологічною справою і досягнув визначних результатів, ставши високопрофесійним музейником: «Колись був в мене музей в Сяноці, в якому відзеркалювався широкий світ. Була археологія, етнографія, звичай будівництво, строї, архітектура, церков, іконографіка, нумізматика, тканини, рукописні книги, пергаменти, бібліотека, мова, пісні, пейзажі, хатний виряд, малювання хат, печі,

гончарство, весілля і похорони, наука, школа, антропологія і велика краса лемків на тлі природи, лісів, рік і гори з полонинами. Скільки то було цікавих річей, скільки своїх людей. Які хори і театри, скільки талановитих дітей... Було моє мистецтво, моє співання і були танці. Були мрії і своя поезія. Було що любити...» [4, арк. 116].

Висновок. Завдяки титанічній праці Лева Геца у міжвоєнний період музей «Лемківщина» в Сяноці став одним із найпотужніших осередків української культури на теренах Польщі. Художник багато часу та сил присвятив музейній справі, виконував усі необхідні науково-дослідницькі, пошукові, реставраційні та ін. роботи, які були цілковито присвячені розвитку та продуктивному функціонуванню «Лемківщини».

1. Горняткевич Д. Лев Гец. *Свобода*. 30.01.1962.
2. Гах І. *Епоха Митрополита — українське образотворче мистецтво першої половини ХХ ст.* Львів: Манускрипт, 2017.
3. Akta Museum «Lemkiwszczyzna» w Sanoku z lat 1931—1939. *Biblioteka. Teka № 100*. 372 ark.
4. *Instytut Pamięci Narodowej (IPN)*. № 010/10948/4.
5. Kotowicz P., Orłowska-Synus A. Ceramika z przedwojennych badan na wczesnoredniowiecznym grodzisku w Stupnicy ze zbiorów muzeum historycznego w Sanoku. *Фортця: збірник заповідника «Тустань»*. № 2. Львів: Колір ПРО, 2012.
6. Сидор О. Музей «Лемківщина» в Сяноці. *Українська спадщина*. 2006.
7. *Архів Історичного музею в Сяноку*. Спогади Геца Л. Рукопис б. н.
8. Горняткевич Д. Лев Гец. *Свобода*. 30.01.1962.
9. Добрянська І. Соломія Крушельницька на Лемківщині. *Наше слово*. № 21. 26.05.1963. Варшава.
10. Гец Л. Історія музею Лемківщина у Сяноці. *Наше Слово*. № 13. 31.03.1957. Варшава.

REFERENCES

- Gornyatkevich, D. (1962, 30.01). Lev Getz. *Svoboda* [in Ukrainian].
- Gakh, I. (2017). *The era of the Metropolitan — Ukrainian fine arts of the first half of the twentieth century*. Lviv: Manuscript [in Ukrainian].
- Akta Museum «Lemkiwszczyzna» in Sanok from 1931—1939. *Library, 100* [in Polish].
- Institute of National Remembrance (IPN), 010 / 10948/4* [in Polish].
- Kotowicz, P., & Orłowska-Synus, A. (2012). Pottery from pre-war research on an early medieval stronghold in stupnica from the collection of the historical museum in Sanok. *Fortress: збірник заповідника «Tustan'», 2*. Lviv: Kolir PRO [in Polish].
- Sydor, O. (2006). Lemkivshchyna Museum in Sanok. *Ukrainian heritage* [in Ukrainian].
- Archive of the Historical Museum in Sanok*. Memoirs of Getz L., manuscript b. n. [in Polish].
- Gornyatkevich, D. (1962, 30.01). Lev Getz. *Svoboda*
- Dobrianska, I. (1963, may 26). Solomiya Krushelnyska in the Lemkiv region. *Nashe Slovo*. Warsaw [in Ukrainian].
- Getz, L. (1957, march 3). History of the Lemkivshchyna Museum in Sanok. *Nashe Slovo, 13* [in Ukrainian].